

Et abiit opinio eius in totam Syriam, & obtulerunt ei omnes male habentes, varijs languoribus & tormentis comprehensos, & qui demonia habebant, & lunaticos & paralyticos, & curauit eos: & secuti sunt eum turbae multae de Galilæa & Decapoli, & de Ierosolymis, & de Iudæa, & trans Iordanem.

Exiuit itaque fama eius per omnes Galilææ finitimas regiones, quia diceretur & prædicare & docere inaudita, & ea miraculis confirmare, quæ etiam nullus ante eum fecerat. Quodq; lunaticos curaret, qui morbo comitali correpti sunt, sic dicti, quod eos qui interlunio nati sunt, ferè hic morbus inuadit.

CAPVT QVINTVM.

CHRISTVS in monte nouam legem insinuat, præcepta, consilia & nouæ legis perfectiones veteribus præfert, quantum nouam legem veteri præstare videt.

V Idens autem IESVS turbas, ascendit in montem, Et cum sedisset, accesserunt ad eum discipuli eius, & aperiens os suum, docebat eos dicens:

Mons iste putatur mons Thabor, transfiguratione & orationum ac Christi prædicatione percelebris, terminus sortis Zabulon, versus austrum, non longè à Nazareth. Ascendentem autem Christum, turbæ sequi non possunt: quia in monte contemplationis, non nisi à turba mundi segregatus ascendere potest. Ideo in monte docet, beatitudines neminem attingere posse, nisi qui à rebus humanis abstractus ad sublimia fuerit eleuatus.

‡ Luc.
6.c.

‡ *Beati pauperes spiritu, quoniã ipsorum est regnũ cœlorũ.* Pauperes spiritu, id est, qui afflictio & contrito corde sunt atque animo. Quia tamen non omnes qui afflictio sunt animo, beati sunt, melius est vt dicamus pauperes spiritu, studio ac voluntate tales, qui paupertatem & afflictionem, non agrè aut iniquè propter Deum ferunt: vel quia in humilitate primum, deinde in lucta, malorumque tolerantia, ac cæteris quæ hic describuntur. Quæ nisi in montem ascendamus, & proximè accedamus ad Christum, non facillè intelligemus.

‡ *Beati*

✠ *Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram.*

✠ *Isa.*

Qui equo omnia ferunt animo, nulli iniuriam faciūt, neque retaliant acceptam, sed boni omnia consulunt, beati illi, quoniam ipsi possidebunt terram. Indubiē nō de hac solum terra intelligendum est, cuius, bonorumque eius possessio aut parum aut nihil facit ad veram solidamque beatitudinem, sed præcipuē de terra viuentiū: potest etiam corpus post resurrectionem glorificandum intelligi, sed & consortium corporis Christi, iam glorificati: vnde Hilar. ✠ possidebunt terram, id est, corpus Christi glorificatum, quia erunt conformes in corpore suo, illi claritati.

65. b.

Luc. 6. e

✠ *Hilar.*

ibidem.

Hilar. ibi.

✠ *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.*

✠ *Psal.*

Id est, quibus perpetua est meroris causa, nec habet unde se in mundo consolentur. Et beati qui lugent, non tam miseriam propriam, quæ bonis non ingrata esse debet, quàm sua delicta.

37. c

Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.

Quidam duos sensus ponit, priorem, vt esuriat & sitiatur iustitiam, idem sit quod non possit obtinere in hoc mundo, quod iustum & æquum est, quanquam id arden- ti desiderio postulet. Altera, vt esurire & sitire iustitiã, sit omnibus votis optare à Deo, nostri iustificationē. Bene etiã sumitur esurire & sitire iustitiã, pro enixè velle vnicuique quod suum est reddere, neminemque lædere.

Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiã consequentur.

Id est, benigni & benefici in alios, qui vt alijs misericordiam fecerunt, Ita ipsi misericordiam consequentur. At quia duplex est proximi miseria, bonorum temporalium, & peccati, duplex etiam erga illum misericordia, de priore, 1. Ioan. 3. ✠ Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suū necesse habere, & clausit viscera sua ab eo: quomodo charitas Dei manet in eo! De altera. Prouer. 28. ✠ Qui corripit hominem, gratiam postea inueniet apud eum, magis.

✠ *1. Ioh.*

3. c.

✠ *Prou.*

28. d

Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.

Quis enim inquit David Psal. 24. ✠ ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto eius, innocens manibus & mundo corde. Quemadmodum enim specu-

✠ *Psal.*

24. a

lum

lum mundum & purum, facile recipit figuras, ita & anima pura & munda Dei suscipit visionem.

† 23. q. 1. *† Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur.*
 cap. Noli Non solum qui pacem habent cum hominibus, sed
 existima & qui seditiosos pacificant, & ad veram pacem reducunt,
 re. sed etiam qui per doctrinam peccatores ad Deum pacis conuertunt, pacifici dicuntur, & propterea filij Dei appellantur.

† Distin. *† Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam,*
 43. c. Sci *quoniam ipsorum est regnum caelorum.*

mus. Non ait ob castitatem, temperantiam, prudentiam, &
 24. q. 1. fortitudinem, sed uniuersum virtutum ceterum intelli-
 cap. A gas: non enim soli martyres, sed plerique alij persecu-
 recta. De tionem sustinent, utpote qui, propter quamcunque vir-
 renuncia tutem iniuria afficiuntur.

tio. cap. *Beati estis cum maledixerint vobis homines, et persecuti*
 Nisi cum *vos fuerint, et dixerint omne malum aduersum vos, men-*
 pridem. *tientes propter me. Gaudete et exultate, quoniam merces*

† Distin. *vestra copiosa est in caelis. † Sic enim persecuti sunt pro-*
 93. ca. Sa *phetas, qui fuerunt ante vos.*

cerdotes. Nec solum beatum putes, qui continuis afficitur pro-
 1. Pe. 3. c. bris, & persecutionibus, sed & qui mendacia, errores, iniurias propter Christum sustinet, quasi propter sua delicta meritis. Quandoquidem Iob post plurimas in pueris, facultatibus, & corpore tentationes, ab vxore & amicis opprobrijs affectus, tanquam haec, propter sua pateretur peccata, magis quam propter omnium bonorum amissionem, turbatus est. Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in caelis. Torquet hoc loco plurimum quosdam, verbum mercedis, quod a merendo sicut & meritum venit: verbum illis admodum durum & graue, non intelligentibus, quid mercedis ac meriti nomine catholici intelligant. Non enim sic meritum, sic mercedem appellant, quasi natura debitor cuiquam sit Deus. Sicut enim paterfamilias non erat obnoxius, quam operariorum in vineam suam mittere, & pro collocata opera denarium conferre, vbi tamen conduxit, & illi laborauerunt, & illi denarium merentur, & ille debet: quanquam ex pacto tantum: Ita tamen vt iniuriam quodam modo faciat, si non reddiderit. †

† Mat. 10 *quodam modo faciat, si non reddiderit. † Vnde muranti*

muranti

muranti illi, qui totius diei in colenda vinea pondus, & æstus sustinuerat, quòd nõ plus acciperet, quàm qui nõ uisima hora venerat, respondit: Amice, non facio tibi iniuriam. Nõne ex denario conuenisti mecum? Tolle quod tuum est, & vade. Quòd si suus est eius qui laborauit denarius, iure à patrefamiliàs repetere possit negante, similiter ex conuento debitor nobis est Deus, cuius tanta est in suos filios liberalitas, vt sua in nos dona, nostra faciat merita. An non verò qui vitam pro Christo nomine fuderit, plus de Christo meruisse dicendus est, quàm qui piè quidem eum uixerit, sine gloria martyrij decedit? Ideo & copiosam talibus mercedem in cælis, repositam esse nunc dicit: Quanquam non ignoramus sic nulli debitorè Deum esse, vt vocare illum in ius possemus, q̄ quicquid boni perfecimus, quòd pro eo supplicia pertulerimus, ipse dedit vt possemus, & faceremus, quodq; dedit, gratis dedit. Neq; tamen si gratis dedit, ideo non meremur. Certum est enim quicquid in speciem bonum recenter agat homo, Dei gratia destitutus, mereri pro eo non posse: contra, Dei gratia adiutus, si vel tantillam in faciendis eius mandatis operam nauauerit, tanta est eius liberalitas, tanta gratiæ ipsius vis & efficacia, vt verè mereri dicamur, non quòd tale sit opus nostrum, seclusa gratia, vt vita ei debeat æterna. Sed tantum est diuinæ gratiæ pondus, vt minimum opus nostrum bonum sibi coniunctum, dignum æterna vita faciat. Non iam ergo uitemus Christiana illa uocabula, mercedis & meriti, quibus tot sancti patres vsi sunt, sed ea sane intelligamus. Cui enim verè Christiano abhorrere debeat nomen meriti, à quo præter antiquorum patrum usurpationem, sacra scriptura non abhorruit. Nam Ecclesiast. 16. dicitur: Omnis misericordia faciet locum unicuiq; , secundum meritum operum suorum. Non hic agam plura de merito, ne scholastæ munus excedere uidear, quòd fusius ea de re, à uiris doctis, plurimos libros conscriptos inuenire est.

¶ Vos estis sal terre. Quòd si sal euauerit, in quo salietur?
Ad nihilum ualet ultra, nisi ut mittatur foras, & conculetur ab hominibus.

¶ Luc.
6. d.

Mar. 9. g.

Salis

Salis est condire, & quod condieris sapidum reddere. Itaque salem Apostolos appellat, ut qui antea infideles & inspidi erant, fidei prædicatione & confessione, sapidos reddant. Ac bene salii comparantur: ut enim salis est detergere, ac non sine mordicatione & à putredine seruare, sic Apostolos & pastores, ac diuini verbi prædicatores, auditorum vitia prædicando detergere oportet. Quod fieri non potest sine mordicatione. Nam qui adblâdiri vult auditoribus, nihilque quod eos perfringat dicere: haud facîle eorum vitia eluet: quod penè omnes hodie faciunt, qui se solos Euangelicos dici volût, puram tantùm Euangelij literam auditoribus offerentes, neque micam salis, hoc est mordicationis & amaritudinis in detegendis eorum peccatis admiscentes, cùm contrâ accipiendi Euangelij, nemo sit capax, qui nō peccata sua agnoscat & emendat. At quomodo agnoscent, qui altum in illis dormiunt, nisi prædicationis assiduitate ponantur ea, eorumque incommoda illis ob oculos? Quod imprimis illi Euangelici prædicatores facere abnuunt, nimirum placentia tantùm loqui volêtes. Quod si sal euauerit: Id est, si salis est condire, & à putredine seruare, & sal fatuus fuerit & inspidus, id est, si vos Apostoli & reliqui prædicatores, sapore fidei, prudentiæ & religionis destituti fueritis, quomodo apti eritis ad saluandum? Oportet enim prædicatorem, non modò fidelem ac religiosum esse, sed prudentem etiam qui norit quid, quibusque prædicandum pro hominum statu & conditione, ut pro tempore, causa, & loco, nunc asperû, nunc lenem, nunc moderatû se gerat. Ideo dicebat Dominus Apostolis Mar. 9. ✠ Habete in vobis sal. Sal è ergo habere oportet, neque infatuatos & inspidos esse pastores & doctores: alioqui si nulli vsui sint, eos mitti foras oportet.

✠ Mar.
9.8

✠ Luc.
8.c

✠ 12. q. 2.
ca. Qua-
tuor.

Vos estis lux mûdi. Non potest ciuitas abscondi, supra montem posita, ✠ neque accendunt lucernam, et ponunt eã sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt. Sic luceat lux vestra coram hominibus, ✠ ut videant opera vestra bona, et glorificent patrem vestrum qui in caelis est.

Apollo-

Apostoli lux sunt mundi, non quidem vera ac primaria, quæ solus Christus est, sicut de Ioanne Baptista Apostolus ait. *¶* Non erat ille lux, sed vt testimonium perhiberet de lumine. Lux ergo mundi secundaria sunt Apostoli, pastores, doctores, qui luce à vero lumine Christo accepta, verbo & exemplo præluce alijs debent. Verè autem quemadmodum & Baptista, lucerna sunt ardens & lucens, quæ lucentem orbi Christum commonstrant. Vt autem subtus modium reposita lucerna nemini lucet: sic latere non oportet prædicatorum vitam, sed in conspicuo positam esse, similes quæ esse ciuitati supra montem constitutæ, quæ latere non potest, sed sese offert omnibus conspicuam, sic veri prædicatoris vitam, qui tenebras peccatorum odit, in alto positam esse oportet, atque omnibus conspicuam, vt ad eius lucem, id est, puræ mundæque vitæ exemplar, reliqui ambulent securi, & non offendant. Vt videant opera vestra bona. Videtur id cōtrarium esse his, quæ initio sexti capitis dicuntur: *¶* Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: & multa ibi posita huc spectantia, vt seorsim bona opera nostra faciamus. Sed ibi, ita inhihemur coram hominibus bona facere, vt glorificemur ab eis: quòd hypocritæ faciunt: Hic autem, iubentur Apostoli, pastores, & doctores conspicuos se præbere, alijsque bonis operibus præluce, vt visis illorum operibus bonis, subditi patrem cœlestem glorificent. Licet enim prælati, boni quidpiam agentibus, optare, vt à subditis id agentes videantur. Neque tamen vltimum ibi finem præstituerè, sed scopum sibi in his proponere Dei glorificationem, & subditorum ædificationem.

¶ Io. 1. d.

¶ Inf. 6. a.

Nolite putare quoniam veni soluere legem, aut prophetas, Non veni soluere sed adimplere. ¶ Amen quippe dico vobis, donec transeat cælum & terra, iota vnum, aut apex vnus non præteribit à lege, donec omnia fiant.

¶ Luc. 16. d.

Quia paruifaciebat, in dō palam damnabat Pharisæorum supercilium, qui volebāt videri aliqui esse, & summi legis obseruatores: ipse autem externa nonnulla opera sabbato faciebat, quibus vidèri poterat legem violare ac soluere, ideo ait: Ne putetis, quòd venerim legē
C soluc.

soluere, sed adimplere. Pro eo autem quod est soluere, Græci s est, κατὰ λύσαι, id est: dissoluere, & abrogare & euertere, Sed veni potius adimplere. Græcè πλῆρῶσαι, id est, perficere & consummare. CHRISTVS enim non legē dissoluit, quanquā cērimonias sustulit, vel consummauit potius ac perfecit, quando eam spiritualiter implēdam esse docuit. Nota autem quod soluere legem dupliciter dicitur. Vno modo pro κατὰ λύσαι, id est, abrogare, & euertere. Alio modo pro τράσφρειν, vt paulò post: Qui soluerit vnum de mandatis istis minimis . Donec trāseat cœlum & terra iota vnū, aut apex vnus &c. Vide an non fortasse hic intelligitur, quod Luc. 24. discipulis ait: Hæc sunt verba quæ locutus sum ad vos, cū essem adhuc vobiscum; quoniā necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moyſi, & Prophetis & Psalmis de me: Nolite inquit, putare quod venerim: legem soliturus. Quandoquidem neq; minima legis particula, quæ per ἰωτᾶ & minimam Græcorū literam, atque etiam per minorem apicem significatur, dissoluenda est, do nec transeat cœlum & terra. Cœlū & terra transire dicuntur, siue quod peritura sint iuxta illud Dauidis Psal. 101.

¶ Lu. 24. f.

¶ Psal.

101. d.

¶ 1. Pet. 3.

b.

¶ Initio tu domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cœli: Ipsi peribunt, tu autem permanes, siue vt videtur Petrus 2. cap. 3. ¶ Immutanda illa sunt in meliorem substantiā, igne conflagrationis & iudicij purganda. Quod verò Petrus postea ait: Nouos verò cœlos, & nouā terrā, & promissa ipsius expectamus. Similiter q̄ Isai. 65. ca. Ecce enim ego creo cœlos nouos & terrā nouā, & nō erūt in memoria priora: siue allegoricās de cœlesti ecclesia intelligēda sunt, siue de reali cœli & terræ cōditione: Putarim tñ iuxta Dauidis sentētias, hos cœlos et hāc terrā perituros, et in melius esse mutādos.

¶ Hac. 2. b.

¶ Qui ergo soluerit vnum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cœlorum: Qui autem fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorum.

Voleis instruere discipulos, quos præluere alijs oportebat, & prædicare, cū prædixisset de lege nihil periturum, non ἰωτᾶ vnum neq; apicem, id est, neq; mādā

tum

tum aliquod etiam minimum. Qui soluerit inquit, vnū de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, sol uendū scilicet illud est, vocabitur minimus, id est abie ctissimus, nulliusque precij erit in regno cœlorum, hoc est in Ecclesia, siue militante siue triumphante: quia y tronque regnum cœlorum dicitur. Qui autē legis man data etiam minima fecerit, eaq; non negligenda, sed fa cienda docuerit, maximus in regno cœlorū vocabitur. Dico autem vobis, nisi abundauerit iustitia vestra plus quam Scribarum, & Phariseorum, non intratis in re gnum cœlorum.

Ad perfectam pietatem iustitiamque suos erudiens, adeo se asserit non venisse ad dissoluendam legem, vt suos velit exactiorem seruare iustitiam, quam Scribæ & Pharisei seruarent. Illi enim externa tantum legis secta bantur, inferna non curantes. Porro, etiam perfectius ip sa legis mandata implere voluit Dominus Christianos, vt docet in sequentibus.

Audistis quia dictum est antiquis: † Non occides. Qui au tem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. † Qui autē dixerit fratri suo Racha, reus erit consilio. † Qui autem di xerit fratri suo, fatue, reus erit gehenne ignis.

† Exod. 20. b.

Deut. 5. b.

† 55. dist. ca. Si euan gelica.

† De hæ reti. cap. Cum ex iniuncto.

Qui occiderit, reus erit iudicio. Iudicium fortē intel ligit vnum ex iudicijs, quæ multa erant, quibus de homi cida inquirebatur, non sciens prudensne, an per igno rationem aut casum, proximum occidisset. Qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Non modò vult Christus à reali homicidio suos temperare, sed etiam ab omni ani mi indignatione, quæ fraternali violat charitatem. Cuius indignationis, tres facit partes. Vnam qua animo illi indignamur, absque vllò conuicio externo. De ea, qui irascitur inquit, fratri suo, vbi codices Græci dicunt, *ἠμῶν*, id est, temerè reus erit iudicio. Secunda est, Qui dixerit fratri suo Racha, reus erit concilio, cum quis scilicet, ab indignato animo ad aliquam indignationis notā procedit. Racha Chrysof. ait significare lingua Syriaca, Es tu: vt sit iniuria, qua indignates Galli, vocat alios, Tu ynde. Et verbū ipsi sinxerūt. *Tuteyer*, quæ species quæ dam

dam iniuriæ est Hebræi quoq; רַחַם אֶרֶץ quod spuere significat, quasi fratrem sputo dignum vocare, iniuriam putent. Hieron. ait Racha à רַחַץ quod ociosum & vacuum, ac quasi sine cerebro vocent. Vide quoq; nū Racha veniat à Rechamini, quod significat cōmiserationes, de quo vide Felinū Psal. 79. Atq; ita Racha significaret iniuriā, qua vulgò vitimur dicētes alicui: *Va maloutru, va malheureux*. Qui inquit, hanc iniuriam fratri dixerit, reus erit concilio. Tertia species indignationis est, cum vsque ad conuictū dum proceditur, hæc ait: Quicumq; dixerit fratri suo fatue, reus erit gehennæ ignis. Gehenna vsurpatum sacris vocabulum vel pro supplicio extremo, vel pro loco extremi supplicij, deductum vocabulum à valle quadam iuxta Ierusalem, vbi impietas Iudeorum dijs alienis infantes exurebant, inter brachia idoli Moloch, in valle filiorū Ennon, גֵּהֶנְנִים hoc est, vallis hinnon quæ postea dicta est Topheth. In quā vellem cadauera, & quæq; abominanda, eiciebantur ex Ierusalem. Vnde Gehenna pro futuro animarū supplicio supplicijque loco sumi cœpit. In his autem Christi verbis, tria indignationis genera ponuntur, primū leuius, & æterna subinde grauiora: Ita tamen vt vniciusque sua sit damnatio. Sunt qui dicant. reum iudicio, sumi pro solius iudicis sententia. Reum concilio, pro grauiore sententia, qua præter opinionem suam peritos in concilium iudex vocat, de quorum sententia damnat. Tertium Gehennæ ignis, maximum ignis æterni supplicium, & pro æterna perditione ab Hebræis vsurpari solet.

Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te: relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens, offeres munus tuum.

Tantopere fraternam concordiam atque amicitiam commendat, vt ingratas sibi futuras, ostendat oblationes nostras, quæ cum offensa fratris fiunt, cui prius nos vult reconciliari quàm offeramus. Nota autem quod ait, frater tuus habet aliquid aduersum te, vt scilicet eum offenderis, aut ipse te, quoquomodo id fiat, reconciliari oportet ei, antequam offeramus.

‡ *Esto consentiens aduersario tuo citò, dum es cum eo in via, ne tradat te aduersarius iudici, & iudex tradat te ministro, & in carcerem mittaris. ‡ Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas nouissimum quadrantem.*

‡ Lucæ.

12. g.

‡ Inf. 18. g.

Idem est cum eo, quod Lucas ait: Cùm autem vadis cum aduersario tuo ad principem &c. Luc. 12. in fi. Videtur aut loqui de aduersario, cui nobiscum lis est corâ iudice, cum quo nos componere vult, non iudicis expectare sententiam. Quoniâ si fortè summo iure iudicauerit, listori te tradet mittendum in carcerem: Vnde non exibis, donec nouissimum quadrantem reddideris. Noto autè, quod pro aduersario, Græcis est ἀντίδικος, quod non hostem significat, sed eum qui nobiscum iudicio contendit. Pro quadrante Lucas habet ἑκατονταπέντων. id est, extremum minutū, quarta scilicet pars assis. Hierony. autem genus inquit, est nummi, qui habet duo minuta. Vnde & in alio Euangelio mulier pauper, & illa vidua, dicitur misisse quadrantē in Corbanā, & in alio, duo minuta. Sunt qui interpretantur, quòd quandiu sumus in via, id est, in vita, reconciliari omnino ex animo nos illi oportere: alioqui mortui & extra viam positi, in carcerem pœnarū mittentur. Vnde innuit, nō est exequendum, nisi nouissimo quadrante reddito, id est, vt inquit Chryso. nunquam exibitur. Quod autem ait, donec reddas nouissimum quadrantem, post mortem locum esse pœnarum vnde reditur, quod est purgatorium: cùm nouissimum quadrantem reddiderimus, id est, de minutulis etiam peccatis plenè satisfecerimus.

Audistis quia dictum est antiquis, ‡ Non mœchaberis. Ego dico vobis, ‡ quia omnis qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, iam mœchatus est eam in corde suo.

‡ Exodi.

20. c.

Pro. 6. c.

Iacob. 2. d

‡ 31. q. c.

Sicut e-

nim. Si

Paulus,

Qui vide

rit. q. 7. ca

Nō solū.

Non modò fornicationem ipsam realem, sed auferit fornicandi etiam animum nobis Euangelium: asserens quòd qui vidit mulierem ad concupiscendū eam, id est, animo concupiscendi, iam mœchatus est in corde suo, cui fornicandi non voluntas, sed facultas defuit. Nota autè ex hoc loco non modò adulterium prohiberi, sed etiam simplicem fornicationē. Vnde perperam Bucerus post Erasimū interpretatur: Quicumq; aspexerit vxorē

alterius, vt fornicationi simplici habenas laxet, adulterium tantum externum, & internum prohiberi asseres. Non enim noua hæresis, asserentium simplicem fornicationem licitam esse, quæ & vsque hodie pullulat & multarum pudicitiam tentat. Græci enim γυνή, mulierē dicūt siue viro coniunctam, siue ab eo solutam, siue virginem, mirum ideo videtur quare ad vnum potius quàm alterū sensum traxerint. Sed nec minus mulier hoc præcepto mœchari & concupiscere virum, astringitur, quàm ipse vir.

Quòd si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eū & projice abs te. Expedit enim tibi vt pereat vnum membrorū, quàm totum corpus tuum mittatur in gehennam.

Parabolica sunt ista verba. Neque enim re vera aut oculum eruere, aut principale membrū iubemur abscindere. Sensus autē est: Nil tam charū, tam necessariū ducas, etiā si tanti illud estimes, quanti oculū manūue dexterā. Quòd si te scandalizet, hoc est, in via Dei impingere te faciat, nō statim eruas: aut abijcias. Melius est enim bonorum omnium etiam charissimorum iacturam te facere, quàm totū te vitii in gehennam, id est, æterno igne relinqui cruciandū. Vel nullius sensus tam gratus sit vsus, quo non sis priuari paratus, ob regnum cælorum. Nempe oculum prohibere ab aspectu, & manum à tactu, est quasi ipsos eruere & projicere.

‡ Marc.
9.8.

‡ *Et si dextera manus tua scandalizat te, abscinde eam, & projice abs te. Expedit enim tibi, vt pereat vnum membrorum tuorum, quàm totum corpus tuū eat in gehennam.*

Neque igitur de corporis mēbris, quæ culpa carēt, et ab animo quò vult ducuntur, hæc intelligi possunt. Sed vel per oculū, amicum vilem, aut per manum dextrā, seruū fidelem, siue viri sint, siue mulieres intelligas. Cum quibus si absque peccato non potes conuersari, non solum percutias, aut aliquo modo afficias, sed omnino amputes, & à te longius abijcias.

† Deute.
24.3.

Infr. 19. b.

Marc. 10. a

Luc. 19. d.

Dictum est autem: † Quicumque dimiserit uxorem suam, det ei libellum repudiij. Ego autem dico vobis, quia omnis qui dimiserit uxore suam, excepta fornicationis causa, & qui dimissam duxerit, adulterat.

In

In lege, Si quis uxorem dimittere vellet ob aliquā eius fœditatem, aut aliquid aliud, iubebatur illi dare libellum repudiij, vt illi liberum eſſet, alteri, ſi vellet, nubere: aduerte autem, quòd nequaquam repudiare iubebantur, ſed vt in Matth. 19. dicit Chriſtus, ad duritiam cordis veſtri, permittit vobis dimittere uxores veſtras. Permittentur tantùm: at lex Euangelica omnino vult illas non dimitti, excepta fornicationis cauſa. Vſque adeo fœdus illud, inquit Auguſt. de bono coniugali cap. 7. Initium nuptiale cuiuſdam ſacramenti res eſt, vt nec ipſa ſeparatione irritum fiat. Quandoquidem viuente viro, à quo relicta eſt, inœchatur, ſi alteri nupſerit, & ille mali cauſa eſt, qui eā reliquit. Ideo matrimoniũ illud etſi thoro, non tñ vinculo ſolutum eſt, quantumuis, neoteri ci quidã in hoc plurimũ, & fruſtra torqueantur. Fornicatio itaq; vel ſi mauiſ, adulteriũ, thoriũ, nõ vinculiũ ſolutum. Iterum audiſtis, quia dictum eſt antiquus. † non periurabis, reddes autem domino iuramenta tua. Ego autem dico vobis, non iurare omnino, neque per celum, quia thronus Dei eſt: neque per terram, quia ſcæbellum eſt pedum eius: neque per Ieroſolymam, quia ciuitas eſt magni regis: neque per caput tuum iuraueris, quia non poteſ vnũ capillum album facere, aut nigrum. Sit autem ſermo veſter eſt: non non: quod autem hiſ abundantius eſt, à malo eſt.

Nõ planè inhihet hoc loco Chriſt⁹ iurare. Cũ Exo. 22. multis ex cauſis dñs iurare permittat. Sẽſus itaq; eſt: Nolite iurare omnino, id eſt, quauis ex cauſa & temerè: quòd iã fidoſ inter ſe Chriſtianos, vt ſimplici affirmationis verbo, aut negationis credi velit. Sit inquit ſermo veſter eſt eſt, non nõ. Loco verò huius affirmationis eſt eſt, Græci legunt *vai vai*: quod dici poſſet, etiam etiam. ſicut alio loco interpreſ hoc vutur vocabulo, cũ dicitur: intellexiſtis hæc omnia? dicũt ei: etiã, *vai* qualis eſt com munis modus reſpondèdi. Nec hic cõtra id facit, quod ſequitur: quod autè hiſ abundantius eſt, à malo eſt. Nõ enim id ſignificat malũ eſſe iuramentũ ex ſe, ſed qd occaſione ex ſe habuit à malo, hominũ ſcilicet à ſe diſtinctia. Audiſtis quia dictum eſt: † oculum pro oculo, dentem pro dente. Ego autè dico vobis: † nõ reſiſtere malo. † Sed ſi quis

De conuerſ. coniu- g. Ex pu- blico.

† De iu- reu. Etſi Chriſt. 2. q. 5. ca. Si quis preſ- byter. 22. q. 1. cap. 1. & ca. Non eſt. & cap. Ita ergo. Iacob. 5. c.

† Exodus. 21. c. Deut. 19. d. 123. q. 4. capite.

Qui pcc
cat.

‡ 14. q.
1. cap. 1.

& cap.
Quod
debetur.

‡ 23. q.
cap. 1. &
cap. 2.

te percusserit in dextram maxillam tuam, præbe illi: & alteram: & ei qui vult tecum in iudicio contendere, ‡ tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium: et quicumque te angariauerit mille passus, vade cum eo et alia duo. Qui autem petit te, da ei et volenti mutuari à te, ne auertaris.

Vult his verbis, præter legem, in qua retaliatio iniuriarum, aut damni accepti licita erat, omnino nos abesse à vindicta: imo sic affectos esse, vt accepta iniuria, rursus si opus est, aliam accipere paratioribus simus, quàm acceptam retaliare: Nò quòd id præceptum sit: sed hyperbolica locutio est, indicans nobis quantopere commendat mutuam inter Christianos charitatē Christus, vt prius quàm fraterna charitas scindatur, pallij iactura accipiatur, aut leuior iniuria feratur.

‡ Leui.
26. c.

‡ Luc.
6. d.

Ro. 12. d.

23. q. 3. ca.
Sex diffe
rentiæ.

qu. 4.

Hęc aut.
Ea vindi
cta.

Audistis quia dictum est: ‡ Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: ‡ diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos: et orate pro persequentibus et calumniantibus vos: vt sitis filij patris vestri, qui in cælis est: qui solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit super iustos et iniustos. Si enim diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Nòne et publicani hoc faciunt? Et si salutaueritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? Nòne et ethnici hoc faciunt?

Leuitici. 19. Habetur præceptum de diligendo fratre & proximo, nullum inuenio de odiendo inimico, nisi fortasse additum fuerit à Iudæis: vt Deutero 15. scriptum est: Ecce generabis gentibus multis, & 25. Delebis nomen Amalech sub cælo. Et ait dominus Exo. 23. Inimicus ero inimicis tuis. &c. Quod Iudæi propter hæc arbitrati sunt inimicos sibi odisse licere. Christus autem id vult, imò iubet inimicis benefacere: vt sitis inquit, filij patris vestri: qui in cælis est. Filius patris cælestis CHRISTVS, inimicos dilexit, pro persequentibus & calumniantibus orauit: Ideo si fratres & cohæredes christi esse volumus, idem nos facere oportet. Quin etiam nullare melius imitari patrem cælestē possumus, quàm

inimico.

inimicorū dilectione, quippe qui super iustos & iniustos sibi inimicos, & pluit & solē suum oriri facit. Sed neque Christum: Si enim cū inimici essemus, reconciliati sumus Deo, per mortē filij eius: multo magis reconciliati, salui erimus, in vita ipsius. Porro etiā mercedis adiectione, ad hanc dilectionē nos inuitat: quoniam etiā publicani amicos diligūt & Aethnici, prater quos, verē Christianos amplius oportet facere. Publicani sunt qui à fisco vectigalia conducunt, Romanis olim habiti in precio, vt manifestum est ex Tullij oratione, pro lege Manlia: Iudeis autē iniustum hominis genus, quod cōtra libertatē patriā, Romanis eos pēdere tributa cogebant.

† *Estote ergo vos perfecti, sicut & pater uester cælestis perfectus est.*

† Lu. 6. e
De sum-
ma trini-
ta. cap.
Damna-
mus.

Ipsū sicut, vt dicunt, non dicit omnimodam similitudinē. Quis enim hominū eō perfectionis, quæ in patre cælesti est, euadere potest? Sed est sensus: Quem admodū perfectē et planē diligit oēs, bonaq; sua omnibus cōmunicat pater cælestis, probis & improbis, ita & vos erga amicos & inimicos, perfectiorem oportet habere dilectionē, quā Aethnici aut Publicani, vt amicos diligatis simul & inimicos. Alioqui discedetis à perfecta illa dilectione patris cælestis. Certē pro eo quod, mat. habet: Estote perfecti, Lucas habet: Estote misericordes, vt de perfectione dilectionis intelligit videatur hic locus.

CAPVT SEXTVM.

Eleemosynam, orationē & ieiunium fideles discretius exequantur, atq; obsequij diuini formulas absq; omni tristitia, cupiditate ambitionis, sollicitudine ac ostentatione faciant.

A Tendite ne iustitiam uestram faciatis coram hominibus, vt vidamini ab eis: alioquin, mercedem non habebitis apud patrem uestrum qui in cælis est.

Pro iustitia Græci codices habent *ιλειμοσυνη*, id est, eleemosyna, quamuis Matthæus scripserit *δικαιοσυνη*. hoc est, iustitiā uestram, vtpote quæ morales virtute in se complectitur omnes, vel quia iustum est, vt miscro nostro foueamus beneficio: & inde à iustitia ad specia-